

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет
Кафедра релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. декана
філософського факультету

Дмитро НЕЛИЦА

«31» 08 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕЛІГІЙНИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ ТА ЕКСТРЕМІЗМ
для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	031 Релігієзнавство
освітній рівень	перший (бакалаврський)
освітня програма	релігієзнавство
спеціалізація	-
вид дисципліни	вибіркова

Форма навчання денна
Навчальний рік 2024-2025
Семестр 7
Кількість кредитів ECTS 6
Мова викладання, навчання та
оцінювання українська
Форма заключного контролю залік

Викладач: Швед Зоя Володимирівна, д.філос.н., професор, професор кафедри релігієзнавства

Пролонговано: на 20²²/20²³ н.р. (Масукова «31» 08 20²²р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ 2021

Розробник: Швед Зоя Володимирівна, д.філос.н., професор, професор кафедри
релігієзнавства

Затверджено

« 26 » серпня 2021 р.

Зав. кафедри релігієзнавства
(Євген ХАРЬКОВІЩЕНКО.)

Протокол № 1 від « 26 » серпня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від « 31 » серпня 2021 року № 2

Голова науково-методичної комісії (Ірина МАСЛІКОВА)

« 31 » серпня 2021 року

Траншировано на 2022-2023 н.р. Зр. №2 від 31.08.2022

Маслікова І.І.

ВСТУП

1. Метою дисципліни є оволодіння студентами знаннями про феномен релігійного фундаменталізму як глобальної тенденції, стійкої релігійної установки та одного з типів сучасної релігійної свідомості, що є характерною, насамперед, для світових аврамічних релігій, а також має паралелі в індуїзмі, сикхізмі, буддизмі та конфуціанстві. Засвоєння студентами основних тематичних напрямків курсу «Релігійний фундаменталізм та екстремізм» забезпечить слухачам можливість самостійно аналізувати питання пов'язані з особливостями інтерпретації ролі релігійного фактору в радикалізації протестних рухів та визначати причини виникнення та способи усунення терористичної загрози.

2. Вимоги до вибору початкової дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основні напрямки дисциплінаризації академічного релігієзнавства; основні характеристики релігійних вчень сучасних релігій світу; основні релігієзнавчі методи, принципи та підходи до розв'язання міждисциплінарних завдань; історію релігії, її основні етапи, а також типологію та історичні форми релігійних традицій.

2. **Вміти** застосовувати інноваційні підходи при дослідженні феномену релігії; знаходити нові джерела та формулювати дослідницькі проблеми у предметному полі релігієзнавства; визначати морально-етичних аспектів досліджень.

3. **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження з використанням сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, опрацювання фахової літератури іноземною мовою.

3. Анотація навчальної дисципліни: Дисципліна «Релігійний фундаменталізм та екстремізм» знайомить студентів із особливостями функціонування релігійного фактору та конфесійних структур у формуванні внутрішньо-політичних стратегій розвитку країн та легітимізації діяльності політичних еліт усіх рівнів. Визначається важливість моніторингу, аналізу та системного вивчення трансформаційних процесів, які відбуваються в релігійних традиціях, державно-конфесійних відносинах та поширенні соціально-політичних факторів на оновлення стратегій впливу релігій на соціально значущі події. Формується компетентність надавати обґрунтовані висновки щодо врахування впливів релігійного фактору у політичній, економічній, соціальній сферах буття, з прогностичних позицій аналізувати участь релігійних організацій у соціально-значущих процесах. Розглядається та аналізується природа релігійно-політичних рухів та об'єднань

4. Завдання (навчальні цілі) – розкрити зміст понять релігійний фундаменталізм та екстремізм; проаналізувати конкретно-історичних форм прояву релігійного фундаменталізму, виявити соціальні умови виникнення екстремізму та радикалізму; розглянути особливостей релігійного фундаменталізму, що проявляються у заклик повернення до традиції у формах минулого способу домінування релігії у житті суспільства; проаналізувати національні законодавства на предмет запровадження різноманітних практик запобігання та протидії екстремізму, який загрожує життю та безпеці громадян; розкрити причин поширення екстремізму та радикалізму в діяльності релігійних організацій; проаналізувати феномен екстремізму як спосіб радикалізації політичних рухів, у тому числі тих, що знаходять своє виправдання в релігійних традиціях світу.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій

ФК 1. Усвідомлення структури релігієзнавства та його теоретичних основ.

ФК 5. Здатність аналізувати сутність, властивості та інші системні характеристики феномену релігії із застосуванням спеціальних методів релігієзнавства.

ФК. 9. Здатність застосовувати інноваційні підходи у процесі дослідженні феномену релігії.

ФК 12. Здатність здійснювати експертно-аналітичну та консультативну роботу в сфері релігієзнавства.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	особливості теоретичного аналізу феноменів релігійний фундаменталізм та екстремізм	Лекція, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, доповнення, письмова контрольна робота	10
1.2	основні підходи до визначення причин виникнення та загострення соціальних конфліктів на релігійному ґрунті	Лекція, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, доповнення, письмова контрольна робота	7
1.3	історію появи, особливості формування і вияву релігійного фундаменталізму	Лекція, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, доповнення, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	15
1.4	сутнісну характеристику релігійного фундаменталізму та екстремізму	Лекція, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, доповнення, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	8
	Вміти:			
2.1	визначати особливості ідентифікації релігійного фундаменталізму та екстремізму	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, презентація самостійного дослідження	10
2.2	визначати роль релігій в процесі загострення соціальних конфліктів та причини радикалізації	Семінари, самостійна	Усні доповіді, доповнення,	10

	релігійних рухів;	робота	презентація самостійного дослідження	
2.3	аналізувати роль релігійного фактору у поширенні екстремізму та радикалізму, причини та умови радикалізації релігій;	Семінари, самостійна робота	Усна доповідь, доповнення, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	10
2.4	визначати місце та особливості впливу релігій на формування екстремістських ідеологій;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, доповнення, презентація самостійного дослідження	10
	комунікація:			
3.1	презентувати результати проведених самостійних досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, презентацій.	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, презентація самостійного дослідження	5
3.2	вести дискусію щодо питань причин виникнення, оприсутнення та поширення релігійного фундаменталізму у сучасних релігіях світу.	Семінари	Дискусії, доповнення, презентація самостійного дослідження	5
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно вирішувати комплексні завдання, пов'язанні із верифікацією результатів існуючих оприлюднених досліджень динаміки оприсутнення релігії в соціумі, демонструвати здатність самостійно виокремлювати та аналізувати причини радикалізації релігійних рухів	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, доповнення, дискусія, презентація самостійного дослідження	5
4.2	Демонструвати відповідальність за достовірність, позаконфесійність та політичну незаангажованість, проведених релігієзнавчих досліджень і пояснень особливостей впливу релігійного фактору та політику та причини екстремізації релігійних рухів	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами

навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	4.1	4.2
Програмні результати навчання												
ПРН 3. Мати навички застосування предметних знань з релігієзнавства з метою аналізу актуальних суспільних проблем.	+		+			+		+	+		+	+
ПРН 12. Презентувати власний погляд у відкритих дискусіях з релігієзнавчої проблематики.		+			+		+	+		+		+
ПРН 15. Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі релігієзнавства.	+		+	+		+				+		
ПРН 16. Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності, нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.		+	+			+		+	+		+	

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1 – 1.4), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (вміння 2.1-2.4); (комунікація 3.1-3.2); (автономність та відповідальність 4.1-4.2), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях та семінарах: РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2. – 24 /40 балів

2. Самостійна робота РН 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2. – 12 / 20 балів

3. Самостійна робота РН 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2. – 12 / 20 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усього навчального курсу. Загальна оцінка за семестр складається із балів, отриманих за аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах) та за самостійні роботи (підготовка презентацій за темами). Всі види робіт за семестр мають у підсумку:

- в максимальному вимірі 80 балів
- в мінімальному вимірі 48 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкова контрольна робота в письмовій формі - РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.3 – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів), визначається як сума (проста або зважена) балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової

контрольної роботи. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій формі та здати/надіслати електронною поштою викладачу, що проводить семінарські заняття.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 бали	Max – 80 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До теми: 2, 3, 5, 8, 11, 12, 13,14 протягом семестру, згідно з графіком навчальних занять. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«3» x 8 = 24	«5» x 8 = 40
Самостійна робота	До теми 4. Підготовка презентації за темою «Різновиди і форми екстремізму в сучасному світі» (додаток до самостійної роботи студента) перша половина семестру	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
	До теми 14. Підготовка презентації на тему «Релігійний фундаменталізм в національних релігіях» (додаток до самостійної роботи студента) друга половина семестру	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова контрольна робота	До тем 1-13	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка з дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна відповідь:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов’язкову та додаткову літературу

4 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

Доповнення / участь в дискусіях:

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

3. Самостійна робота (підготовка презентацій за темою «Різновиди і форми екстремізму в сучасному світі», «Релігійний фундаменталізм в національних релігіях») підсумкова контрольна робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов’язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх двох частин та виконання самостійних робіт

7.3 Шкала відповідності:

Зараховано /Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

№ Тем	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
<i>Частина 1 «Теоретичні основи дослідження релігійного фундаменталізму»</i>				
1.	Тема 1. Вступ. Місце курсу «Релігійний фундаменталізм та екстремізм» в структурі релігієзнавчого знання.	1		
2.	Тема 2. Історичні етапи виникнення релігійного фундаменталізму.	3	2	4
3.	Тема 3. Фундаменталізм у другій половині ХХ ст. - на початку ХХІ ст.	4	2	6
4.	Тема 4. Фундаменталізм в глобалізаційних та етноконфесійних процесах у сучасному світі.	4	2	6
5.	Тема 5. Історіографія вивчення проблеми екстремізації релігійного фундаменталізму.	2	2	2
6.	Тема 6. Досвід запобігання проявам релігійного екстремізму на постколоніальній карті Близького Сходу	4	2	6
7.	Підготовка презентації за темою «Різновиди і форми екстремізму в сучасному світі»		2	10
<i>Частина 2 «Релігійний фундаменталізм у світових і національних релігіях»</i>				
8.	Тема 7. Протестантський фундаменталізм.	4	2	6
9.	Тема 8. Католицький фундаменталізм	2	2	4
10.	Тема 9. Православний фундаменталізм	2	2	4
11.	Тема 10. Соціально-історичні і політичні джерела виникнення ісламського фундаменталізму	4		4
12.	Тема 11. Релігійно-політичні засади діяльності сучасних представників релігійного фундаменталізму	4	2	6
13.	Тема 12. Проблема відродження та форм прояву ісламського фундаменталізму в сучасному світі	4	2	8
14.	Тема 13. Прояви фундаменталізму в сучасних релігіях світу	4	2	6

15.	Тема 14. Міжнародні договори, як джерело національного права в питаннях запобігання екстремізму та радикалізму.	2	2	4
16.	Підготовка презентації на тему «Релігійний фундаменталізм в національних релігіях»		2	10
17.	Підсумкова контрольна робота		2	
	Всього:	44	30	106

Загальний обсяг 180 год., в тому числі:

Лекцій – 44 год.

Семінарські заняття – 30 год.

Самостійна робота – 106 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна: (Базова)

1. Бортнікова О.Г. Взаємодія релігії і політики: теорія і методологія. Монографія / О.Г. Бортнікова. – К.: Видавництво «Паливода А.В.», 2017. – 338 с.
2. Дікон Б., Стабс П., Халс М. Глобальна соціальна політика. - К.: Основи, 1999. – 346 с.
3. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Львів: Видавництво УКУ, 2013. – 504 с.
4. Швед З.В. Витоки релігійного фундаменталізму у конструктивістській моделі Шмуеля Ейзенштадта / З. В. Швед // Вісник Черкаського університету. Серія : Філософія . - 2015. - № 11. - С. 9-16.
5. Eisenstadt S.N. Fundamentalism, Sectarianism and Revolution. The Jacobin Dimension of Modernity / S.N. Eisenstadt. – Cambridge University Press, 1999. – 280 p.
6. Friedman Thomas L. *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 2000.

Додаткова:

1. Антипенко В. Визначення відповідальності за тероризм // Право України.- 2003.- № 5.- С. 145-148.
2. Айзенштадт С. Фундаменталізм: феноменологічне спостереження і порівняльні характеристики // Человек.-1994.-№6.-С.8-16.
3. Бахтєєв Б. Про тероризм і тоталітаризм// Сучасність.- 2003.- № 10.- С. 61-69.
4. Богомолів О. Політичний іслам: [Екстремізм, фундаменталізм, тероризм]// Політика і час.- 2003.- № 12.- С.52-60.
5. Бондаренко В. Релігія і політика // Релігійна свобода: історичне підґрунтя, правові основи і реалії сьогодення: наук. щорічник.- К., 1998. – С.32-35.
6. Васильєв А. Исламский экстремизм как выражение кризиса мусульманской цивилизации// Азия и Африка сегодня.- 2003.- №5.- С. 2-12.
7. Васильєв Л.С. Ислам и террор: [Исламские террористические группировки]// Общественные науки и современность.- 2006.- № 1.- С. 83-90.
8. Гайнутдин Р. Ислам против терроризма: [Экстремизм и терроризм под символикой ислама]// Азия и Африка сегодня.- 2005.- № 7.- С. 2-8.
9. Гончаренко В. Мусульманський фундаменталізм – новий фактор світової політики// Людина і світ.- 2002.- №3.- С. 55-58.

10. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом: [Дата підписання 27.01.1977, дата ратифікації 17.01.2002, дата набуття чинності для України 14.06.2002]// Офіційний вісник України.- 2006.- № 14.- С. 337-340.
11. Кофанов А. Превенція озброєного тероризму в українському законодавстві: [Проблема тероризму в Україні]// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.- 2005.- № 2.- С. 320-325.
12. Лубський В.І. Іслам і питання війни і миру.-К., 1992.-118 с.
13. Практичне релігієзнавство. Колективна монографія. – К.: Українська конфедерація журналістів та Українська асоціація релігієзнавства, 2012. – 315 с.
14. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003р. №638-IV//Урядовий кур'єр:Орієнтир.-2003.– 23 квітня.– С.5-11.
15. Пророченко Н.О. Ісламський фундаменталізм в мусульманському світі: релігійний світогляд, ідейно-політична течія, політична практика (70-90 рр. ХХ ст.): Автореф. дис. к. істор.н.-К.,1997.-18 с.
16. Религиозный и политический фундаментализм в современном мире // Мировая экономика и международные отношения.- 2003.- № 12.- С. 17-25.
17. Релігія і нація в суспільному житті України й світу. За ред. Л.Филипович. – К.: Наукова думка, 2006. – 286 с.
18. Цуркан А.А. Эволюция исламского радикализма // Вопросы истории. – 2010. – № 11. – С. 162-167.
19. Швед З.В. Епістеміологічні особливості інтерпретації поняття релігійне право / З.В.Швед // Практична філософія. – К., 2014. – № 4. – С. 164-170.
20. Кримінальний Кодекс України. Розділ IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1707>
21. International Institute for Counter-Terrorism (ICT) / Електронний ресурс. - <http://www.ict.org.il>
22. Religious fundamentalism, individuality, and collective identity: A case study of two student organizations in Iran <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2050303219900226#body-ref-bibr17-2050303219900226>